

A VÖRÖS KOLOSTOR

Egy magyar tiszt naplója a keleti frontról, 1942–1947

(Hajja és Fiai Könyvkiadó, Debrecen, 2003. 238 o.)

A második világháborús magyar memoár-irodalom igazi „felvirágzása” az úgynevezett rendszerváltás utáni időszakra esik. Könyvek tucatjaiban idézik fel az események egykori résztvevői, cselekvő részesei a több mint hatvan esztendővel ezelőtti történéseket. E munkák között külön kategóriába sorolhatók azok, amelyek főleg a hadifogolyévek és a hadifogolyélet szomorú, nyomorúságos, de néhány epizódjában humoros, vagy tanulságos eseményeit örökítették meg.

A több mint hatvan esztendő időbeli távolság és az 1945 utáni magyarországi történések következtében a napjainkban megjelenő írások többségének a szerzői az alacsonyabb rendfokozatú és beosztású tisztek, legénységi állományú személyek és munkaszolgálatosok közül kerültek és kerülnek ki. Manapság magas beosztású tisztek, tábornokok emlékezéseivel csak ritkán találkozunk és nem is tudjuk, vajon kerülnek-e még elő a családok által esetleg megőrzött memoárok, feljegyzések.

Míg a győztes nagyhatalmak katonai vezetői – amerikaiak, „szovjetek,” angolok –, vagy a vesztesek közül Németországi már évtizedekkel ezelőtt megírták és közzé is tették emlékezéseiket, nálunk erre alig került sor. A legtöbb politikusi, katonai vezetői emlékirat az emigrációban született és általában csak a megjelenést követő több évtizedes késéssel jutott haza. Volt, aki nem akart, vagy nem tudott írni, volt, akinek nem adta meg a sors a lehetőséget, más esetleg írt visszaemlékezést, de eltűnt a kézírata.

Nagy hiányosságai ezek múltunknak, s ez a hiány nehezen pótolható. Ezért is örömteli minden újonnan megjelenő kötet, hiszen segítheti a múlt jobb megismerését. Ezért is forogtok magam is érdeklődéssel minden olyan emlékezést, korabeli naplót, ami a második világháborús magyar résztvevőinek a tollából jelent meg. Így voltam Román István könyvével is, amely A vörös kolostor címet viseli, és alcímében – Egy magyar tiszt naplója a keleti frontról, 1942–1947 – egy közel hét esztendő időszak történéseire utal.

Román István nem volt hivatásos és magas beosztású tiszt. Tartalékos zászlósként, alig huszonevésen került ki a keleti hadszíntérre a magyar 2. hadsereg kötelékében, és beosztásai révén közvetlenül kapcsolatban volt, együtt élt a legénységgel. Ismerte azok gondolkodását, örömeit, gondjait, és igyekezett velük együtt érezni, cselekedni.

Benyomásai – melyekről kendőzetlenül ír könyvében – a Szovjetunióról, az ott élő emberekről, a környezetükről, a „szovjet társadalomról” alaposak, megállapításai kritikusak. Ugyanakkor nem felejtí el azt sem, hogy hány-szor és miként szembesült a kérdéssel: mit keresünk mi itt? Román István érezte, az 1938 és 1941 között visszatért területek megtartásának „szükségessége” volt ottlétük oka. Válaszai tehát magyarázó és segítő válaszok voltak, hogy a kérdező egyben „védve is legyen.”

Román István harcolt az első vonalakban, ismerte a félelmet, a halál közelségét, a gyilkos lövéseket, a menekülés nehézségét és megismerte a hadifogságot is. 1943 januárjától ette a hadifogságban a darabka kenyert, a csalánlevest és látta, hogy az nem egy esetben nagyobb biztonságot ad az éhhalál ellen, mint a szabad szovjet „polgári” státus.

A hadifogság megpróbáltatásokkal teljes, de sokszor igazi emberi kapcsolatokat kialakító, hosszú hónapjai őt és sok társát egyaránt sok mindenre megtanították. Ha kellett, „szakmunkássá” váltak, ha kellett, paraszti munkát végeztek, de műkedvelő előadások rendezői, szereplői is lettek. Mindenki megpróbálta kiharozni magából a maximumot – és a fogvatartóktól is, ami főleg élelemben, ruhaneműben, emberibb bánásmódban nyilvánult meg.

Román István Szuzdalban töltötte hadifogsága legnagyobb részét. Könyvének címéül is az ottani, egykori vörös kolostort választotta, annak látványa fogta meg. Gondolt talán Kuncz Aladár Fekete kolostorára is, mert mindkét kolostor más célt szolgált.

Az egykori híres és csodás orosz városok, templomok, kolostorok, a „szovjet világban” átalakultak. Magtárak, mozik, raktárak lettek

belőlük, így szolgálták a „szovjet emberek” életét. A hit, a vallás a sztálini Szovjetunióban alig tűrt valamivé vált, ám a hadifoglyok életében komoly szerepe volt. Általa (is) hitt a fogoly a túlélésben, a hazatérésben és abban, hogy szerettei hazavárják; azért kell mindent megtennie, hogy ez bekövetkezzék, és hazatérése örömet szerezzen mindenkinek. A hit nem egy esetben a túlélést is jelentette, a később már befutó levelezőlapok, hírek mindmindent a hazatérésbe vetett hitet erősítették. A reményt nem feladva lehetett csak betegséget, éhezést, megaláztatást túlélni, mindazt, amiből Román Istvánnak és társainak oly sok jutott.

Hogy miként tették mindezt, miként élte meg a közel hat esztendő a volt magyar királyi honvédség egykori tartalékos zászlósa – aki a hadifogságba kerülése után tudta meg, hogy 1943. január 1-jével hadnaggyá „lépett elő” – az kiderül a jól megírt és olvasmányos könyvből. Az olvasó a kötet szereplői között

találkozik olyanokkal, akik maguk is írtak erről az időszakról és hadifogságukról, például Gallyas Ferencsel, de szó esik az antifasisztákról, így Szántó Zoltánról is vagy a román „elkönyvelt” Luka Lászlóról.

Román István hadifogsága után több évtizeddel vetette papírra emlékezéseit, ceruzája azonban már a hadifogolytáborban is „működött”. Jó rajzkészséggel megáldott emberként számos hadifogolytársa portréját rajzolta meg s volt karikatúrája, amely „lovagias ügyet” indukált. Ezek a karikatúrák – és rajzkészsége, ami az örök elismerését is kivívta, így őket is rajzolhatta – érdekes képet adnak a hadifogolytábor világáról.

Román István könyve hiteles, őszinte írás, szerzője, túl a nyolcvanadik életévén, nem szépítve, nem elhallgatva írta meg mindazt, ami az utókor számára is fontos lehet. Érdemes elolvasni!

Szakály Sándor

Megjelent

a *Hadtörténelmi Közlemények 1997–2004*

CD-ROM

az Arcanum Adatbázis Kft.

kiadásában.

A CD tartalmazza az 1997 és 2004 (első szám) közötti hét évfolyam teljes anyagát, köztük olyan, jelentős visszhangot kiváltott emlékszámokét, mint például a két 1848/49-es emlékszám, a „Memoria rerum Sigismundi regis” alcímű Zsigmond király emlékszám, valamint a Rákóczi-emlékszám. Ezenkívül megtalálható rajta az 1888-tól 2000-ig megjelent évfolyamok teljes tartalommutatója. A CD-n található keresőprogram a legutóbbi hét évfolyam szövegében teljes körű (az összes szóra, kifejezésre, az írások címeire, szerzőire stb.) keresést biztosít.

A CD ára 6250 Ft/db (az ár tartalmazza a 20% ÁFÁ-t).

A CD-ROM-ok megrendelhetők, illetve megvásárolhatók az Arcanum Adatbázis Kft.-nél: 1115 Budapest, Fejér Lipót u. 12. Tel.: 481-09-00